

До джерел

УДК 39 (477. 8)(092)

Володимир КАЧКАН

**ЛИСТИ ПАРАСКИ ПЛИТКИ – НЕВИВЧЕНЕ ДЖЕРЕЛО
ЕТНОКУЛЬТУРИ**

Автор статті привертає увагу до постаті Параски Плитки як носія етнокультурної традиції. Основним джерелом для з'ясування її значимості виступає уцілілий фрагмент епістолярію, частина якого наведена у статті.

Ключові слова: *Параска Плитка, етнокультура, епістолярій, Криворівня.*

Серпень висушує другий укіс трав. Довкола духмяніють прив'ялі кашки, і лише гірський холодний потічок перебиває дурмання молодого сіна. Натомість поцейбіч крутоверхої дороги ятріють запахи городньої м'яти, маруньки, васильків. Коли споглядаєш, намагаючись оком окинути скільки зможеш пагорби присілка Гурівка, бачиш, як навздогін одна одній біжать копички, а на викошених ґрунях вищипують зелені солодкові перці підниклої по нічному дощу травинки-різохи молоді кози. На подвір'ях, при воротях, козакують укладені упритик острівки, націливши роги на висушену конюшину, яку не сьогодні-завтра згромадять, упластують і нею вивершать ряди острівок на городі. Десь побіля крайньої хати, що мовби підпирає хмари, на старезній, із сухим чубком груші вмовстився бузьок. Прилетів з подолинкових млак, нахалавкавшись приріччянського живого дробу, став у гніздилище, збив крильми, ніби засвідчив усьому доокіллю: я – тут, – і, наче справжній пантровик, водить очима.

Хатина Параски Степанівни Плитки*, неначе сполоханий перепіл, вишмигнула з-поміж трав'я, яке від самого потоку, від каменів-валунів, що позастигали у придоріжжі не знати з яких часів,

* 01. 03. 1927, с. Бистрень Верховинського району – 20. 04. 1998, с. Криворівня.

від рань-весни та аж до шишинової осені таки виносить на своїх зелених пригорщах все вище і вище – у саме підгір'я хати, стоділки, стайнини. І пристанула, упершись плечима у густу стіну ялинника. Та, здається, уже тут, мов натомлена перельботами птаха, опустила крила, присіла і нікуди не зрушиться ні сама, ні ніхто інший її не зжене. Стоїть і двома невеличкими віконечками та сінешніми дверима дивиться до схід сонця, тішиться червоним полуднем – і на правду-таки молодіє. А ось і господиня на порозі. Невеличка, мов вигулькнула з кичериці пташка-малець, вона у блузочці квітастій, такій же запашині, переступає поріжок, навіть не пригинається, аби проступити через арку, яку творять з одного боку кущ калини, а з другого – листатий виноград. Кладе руку на стовпчик фіртчини і ледь-ледь прижмурює голубувато-молоді, як житні блавати, очі. Тонесенька кіска якось дивно, майже по-дитячому, обрамлює голову, а широкий, щирий і привітний усміх одразу ж запрошує підійти ближче, відчинити дверцята і стати на поріг хатини-житниці.

Жінка, може, вчора стояла тут довго перед годиною дванадцятьою, бо саме у цю пору, коли сонце щедре, по-справжньому літнє, гора Кичера упевнює горянина в тім, що якраз тепер «вага днини». Бо таки справді в передзенітний час до її хатини наближається гора Магора, за якою десь порозбігалися будинки Красноілля, дає про себе знати гора Палієва, немовби хоче досягнути до цілої гряди і таки бодай на крок випередити Біле каміння. Навіть найвищий верх Студеняк прагне присунутися до гурту крутих кам'яних чубків, укритих густолісом, приступити до Криворівнянського гостинця, прямо-таки переступивши через яр Синиця. Ніби справді усе живе: і високі гори, і глибезні яруги, і хмари підлісні, і потік понизинний, і саме сонце, й вітер загонистий тягнуться до рук цієї жінки, до її очей, до сердечного приторку, бо, виявляється, володіє вона незвичайним даром – переносить їх красу, голоси, мову у свою душу, втворює з усього цього неповторний матеріал – слова, а уже потім так їх укладає на папері, що у першому разі – то висока, як і самі гори, співанка, що б'є голосно крильми, злітає аж до серця Чорногори, вертається переповненою нектарами її гойності, веселості і гордині; а в другому разі – то сумовита дума про молодесенькі, зів'ялі від неправди і непоправної наруги власні роки, про утрачену молодість; а в третьому разі – то мудрі притчі, які видобулися з-під самого кореня серця, пересипані, мов зерном перед весняною сівою, життєви-

ми історіями, буттям її ж земляків, односельців; а в четвертім разі – то до найдрібніших нюансів історичної правди минувшини відтворені гірські коляди та записані від старожитніх, кого уже давно нема серед живих на землі, зате видно їх поміж зірками безкрайнього неба, – давні-прадавні весілля, в основі яких – мудрість, культура, етика і мораль наших пращурів; а у п'ятім разі – то її казковий світ, що ходить поміж горбами, косичить ґруні, пасе місяць у горах, купає Білий камінь, аби світив її горам аж допізна і довго не впускав під Ігрець ніч; а в шостому... а у цьому разі – на білесенький, як її совість, папір вишнуркуються слова-діаманти, бо їх ясноту, блиск уже мало хто бачить, бо ці дивнії перли майже зникли, пропали у місиві агресивної безкультури, мовного загаття та спручіння. То слова, що колись, ще у Франкові та Коцюбинського приїзди до «українських Афін» – Криворівні, брунькувалися, цвіли і на вустах, і в книжках. А тепер що сталося з ними: чи випололи їх до одного, чи визбирали, як колорадського жука, а чи ж посипали якимось погібеним порошком – і немає. От і шукає ті слова-гуцулізми Параска Плитка, як золотошукачі дорогих крупинок жовтого металу, й укладає з них своєрідний словник – енциклопедію гір...

Горянка стоїть коло своєї хатини, на причілку, і так владно обводить очима довкруг, що, здається, їй тут підкорено все: і дерева, і трави, і птаство, й чуркала*, і скелі німо-говірки, і провалля-гугуни, й низькоплинні дощові хмари. Бо вона вродилася в горах і з гір, бо дихає, як і її гори, коли наступає непоправна скрута, коли, мов дикунське іго, сила хапаючого усе, аж до пня, людського нашестя хоче упокорити і гори, і доли, не думаючи про день прийдешній, про ті злигодні, що невдовзі сповзуть з оголених скель на сумні подвір'я їх внуків.

Мов бджола з первоквіту перги, набирається жінка ув очі та душу баченого й почутого, вимовленого й затамованого, повертається обличчям до маленьких віконць і стоїть, неначе перед святими образами у храмі духовнім. А відтак... переступає поріг, увіходить до сінок, котрі розділяють її скромненьке житло на дві половини: справа – то «творча зала», заповнена мало не до стелі томами рукописних книг, саморобними коробочками та ящиками, акуратно оклеєними різнокольоровими витинанками, у яких

* Чуркало – джерело (діал.).

зберігаються менші за розмірами книжечки-кантички, стосами ще не використаного паперу, першими ескізами та кольоровими замальовками окраїн гір, лісу, численними картинами на релігійні сюжети, альбомами-присвятками видатним діячам української та всеслов'янської культури, томиками книжок, серед яких – і невіддвітне «Слово про Ігорів похід», і поезія Анни Ахматової, там і численна книгозбірня про індійський побут, звичаї, обряди, вірування...

На стіні годинник, що показує години по-місцевому, складений її руками з багатьох частинок і власноруч розфарбований. Параска Степанівна, яку у селі знають як Штефана Андрійцевого доньку, про що б не розповідала, бере будь-який томик своїх рукописних книг, перегортає листки з рівеньким красивим почерком і, ніби вичитує з них, веде мову:

– Ми родилися у Бистреці, під Чорногорою. Ми були маленькими діточками, нас у бесагах сюди звезли, бо тутечки-таки було родинне дідове місце.

Ця місцевість називається Гурівка, під Ігрецем. Чому так зветься? Бо там завше якась вода журчить, перший град до нас звідти приходить.

Кажуть старожили, що цей Ігрець на одне яйце нижчий від Чорногори...

Уже п'ять літ як попрощалася з мамкою, а з татом – десять. Ще на батьківським живе сестра. Але нині такий світ: «Брат – за брата, а бриндза – за гроші...».

Доки працювала у музеї Івана Франка Платоніда Володимирівна Хоткевич, сюди багато людей приїжджало. Вона засівала красою знань увесь довколишній світ.

І до мене двері не запиралися: з Житомира, Запоріжжя, Одеси, Чернігова – і всі за одним – наслухатися фольклору, напитися з чистої гірської ріки народної культури, моралі етики, пізнати побут, звичаї гуцулів.

Як ставили «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського, з кіностудії питають мене: «Що ви, Парасочко, з того маєте? Ви говорите мало не щодень, а вони пишуть і пишуть». Та нічого не хочу, лишень одне: аби люди знали, що є така краса, що це – наше, українське...

Я лісницький робітник, працювала сезонно. Ліси садила – найросте краса у Карпатах. Пенсії не мала довго. Щось дали... Мені доста, аби стало світло оплатити та й кусок хліба купити.

Мені якби навіть і дали корову, то де би-м діла, хіба би витягла на піч. Та й не маю коли то обходити, я завжди щось маю написати.

Чоловік живе не лише хлібом – треба трошки і духовно пожити. У мене в руках мусить бути папір. Хочете пізнати справдішнє боже-ство, приглядайтеся до краси природи, до усього: до квіток, до трав, до погибаючого, до живучого – і вас це омолодить, оздоровить, ви відчуєте земну силу...

Я колись дуже слабувала. П'ять літ калікувала, не могла ходити. П'ять місяців не вставала взагалі. А підняла мене на ноги віра. Думаю: Боже, повернеш мене до життя, буду тобі славу писати. І дотримую цієї обітничі – вже понад десять книжечок написала: то є у поетичній формі переказані історичні факти з життя святих, святої Діви Марії, Ісуса.

Тепер я себе височила і можу вмирати. Адіть, гезде мама моя жде мене – труновька готова. Бачите, фاینенько розмальована, витинанками прибрана...

І аж тепер, після дещо скупуватої, уривкової розповіді Параски Степанівни, по тім, як вона зовсім спокійно, ніби й ще до того наспівно-поетично сказала про труну, я й справді звернув увагу на те, що труна посеред кімнатки, а на ній, як на лаві, стосики коробок. Під стіною стоїть зварений з металічних прутів хрест, на котрому і надпис готовий, що тут спочиває раба Божа... Але той надпис прикритий бляшаною накривкою, на ньому, ясна річ, не проставлено дату упокоєння.

На якусь мить стало ніяково, по душі проповзло відчутне подряпування, у вухах запінькало, враз сухота обняла губи, бо зіткнувся з подібною ситуацією уперше за життя. Я, правда, чув про випадки, коли самітні люди за життя готуються до тієї перехідної часини, коли треба покинути хатні хорони. Та уперше побачив, як одинока жінка, по суті, живе з хрестом і труною поруч, що хвильно за день і вечір бачиться з ними – і це її ні страшить, ні лякає, ані дивує. Вана розуміє, що колись-то цей кінець прийде, бо він неминучий. Така правда життя, у цьому – істина буття.

Я намагався, може, дещо і неприродно перекинути інтерес на темно-зелені побоки товстезних томів її написаних за десятки літ книг. Ось книга «Варто мислити», а це – «Поетичний дзвін», «Ой потоки-струминочки», «Хвилі ви мої», «Так серце підказало...», «Радуйся, земле», «Подарунки синіх гір», «З народних повісток», «Невольничі думи (з пережитого)», «Чуєш, брате мій... (власне

життя, передане віршами, 1944–1954 рр.)», «Дорогі мої спогади», «Мила книжечка (з моїх наймолодших років)», «Степ та степ... Поезія болоча», «А літа плывуть»...

Уявою намагався вийти з цієї кімнатчини, сісти під хатою на лавочку, на якій десятки каменів-трикутників («То – всевидюще око Господнє, то – символ Святої Трійці...»), й розмовитися з її калиною, з отою горлицею, що перелітає з островки на островку, доки нарешті намагається стріпотіти крильми над її хвірткою. Що це – якесь віщування?

Та Параска Степанівна взяла в руки одну із своїх книг і перевела моє думкування на слухання.

– Це укладається – як живе. Усе це – вечорове. От сідаю або лягаю в ліжку, а воно – пливе й пливе. Йде з душі щось то поетичне, то критичне. Або сміховинки, нісенітниці, недочуваниці. Усе це виробляється десь тут, в душі.

Я завжди боялася, щоб чогось чужого не перехопила, щоби було тільки власне.

Це виходить із порівняння з життям. Це – віддзеркалення душі.

Люблю життя, бо то є відтінком усього того, що маю. Доки життя дається, трудімося, щоб не залишитися у довгах. Ось мої роздуми: «Ждучи на весну, легше мріялося і тужилося. Туга – це теж немалий простір у житті людини. Доки тужилося, то й серцю без болю не обходилося, та й творчість обривала золоті нитки щастя. Журба – не безпідставна, як і усі життєві видозміни. Коли приходить мовчання, я інколи тішуся цим. Творчістю дорожу, бо то є життєвий неспокій у путі до... З друзями інколи трачу настанову гідну, бо у кожного свої збагнення не одного часу. Щодень вклоняюся досвіту, бо то мої гожі почерпання. Доки дивлюся до світла, доти врізноманітнюються мислі. Мислити – просівати на гоже. Доки в гаю веснить, усе пернате веселиться, доки життя горить – на ста конях галопуємо і в підйомних невізних дорогах. Що то буде з нами, весно, як не докличемося одна одної. Болить моя душа: то завжди так буває, коли цвітіння весни полишає. Коли весна молодістю віддзеркалює, дихаймо тим даром на повні груди.

*Як то гарно нині в гаю,
Як торік бувало,
Весна вбралась в відмолоду,
Та й таки немало.*

*Бо дерева в зеленіні,
Та ще й у цвітінні,
О, яка то краса Божжа
в диво-духмяніні.*

* * *

*Напій мене в сьогодніні
Творчою снагою,
Зелен-гаю, доки в тобі
Дихаю красою,
Щоб додому повертатись
Надбанням в серденьку.*

* * *

*Ішов поштар попри хату
Та й не подивився,
Бо листів мені не було,
Хоч би й час заждався.*

*Не пишеться – так вгадую,
Бо таке буває,
А у мене що в бажанні –
Думка не спливає.*

* * *

*Життя – хвиля незастійна,
Яка обриває,
Беріженьки і дерева
У прірви кидає.*

*Так і люди – це дочасні
Мандрівці в цім світі,
Зазнають і роздоріжжя,
Обривів скалистих.*

*Життя-буття колоскує,
Доки ми ще в силах,
То й байдуже нам і гірке,
Й те, що в пересолах.*

В один час я така була нагхненна, що просто сідала за машинку, друкувала і складала на купку, без жодних чорновиків.

Колись-то задумалася, як то виглядала коляда наша у горах, і написала гуцульською говіркою усе, як це було. Пишу і плачу, пишу і плачу – й так аж до кінця. Відтворила повністю весь обряд.

Маю записано троє гуцульських весіль – повністю обряд передано. А розповідала це колись і приспівувала мені Марія Плитка, ще одна старенька гуцулка, що мешкала на Царині. Її завжди брали на весілля вінки шити, вдягати княгиню. То лише вона знала до точностей цей обряд.

Колись у давнину весілля були красні, поетичні, щирі, сердечні. Де тепер щось подібне збереглося. Тепер – лише про подарунки думають...

І розкрила Параска Степанівна переді мною ще один скарб – збірник укладених власних казок «Сміхівниці, недоточиці, дітолюбичі», куди увійшло 126 творів: «У лісі-прилісі», «Чобіток-дубанок», «Дощик-цимбал-цінь», «Сонечко-всміхонечко», «Весна-засівниця», «Бобець-шулькотець», «Будячок-колючок», «Коник-золотогривничок», «Ручка-неслухничка», «Про їжачиху Гопку та їжачиху Задериносичку»...

А після цього – показала дві бокаті папки витинанок. І додала коротко:

– Витинання складаються дуже просто: беру звичайні обкладинки від учнівських зошитів, ножиці – і ріжу. Найбільше виходить у мене килимових узорів.

Наснагу мені дає гарне перо і папір. А ще розповіді старих людей, багатьох з яких я знала замолоду, а їх уже давно немає. І пропали їх скарби духовні.

Розповідала мені колись одна старенька бабуся, як це був у нас незвичайний дідусь Калинюк. Жив бідненько, ловив рибку. А доживав коло церкви у вартівні.

А був дивний, сміховинний чоловік. Прийшов раз до одного багачика. Хатні щось робили на городі, а йому сказали, аби заждав. Але ніхто не квапиться йти до хати. Відтак питають, що там нового у селі. А він піддивився, що у горшку вариться їда. Пахне м'ясом, солонинкою, смаженицею. Подумав собі, бідака, що попробував би того борщу, але ніхто не спішиться давати. Заздрів він під лавицею проношені постолі. Розглянувся та й думає: зшкварю їм якусь сміховину.

Нарешті сам газда питає, що там нового. Та що нового, чув-єм, що царі помінялися: Кусаковський – до Торбовського, а Корзановський – до Горщовського. Ті байдуже, поволі повиходили, а цей лишився у хаті. Узяв кусники солонини до торбини, а постולי кинув у горщик. Та й схопив торбу, пішов бігами, аби ті не здогнали. Йде-йде вже собі, тікає скоріше, а господарі заходять до хати, беруться до їди, насипають страви у миски – а там корзани вилупилися.

Ну вже сміху було. А вже потім наварили кулеші, зарядили салом з часником і зрозуміли, що то значить: царі помінялися.

От на цю тему я і написала на гуцульським діалекті цілу віршовану притчу «Співанки з народних повісток. Калинюкові жарти».

Це – перед вами дев'ятий том моїх творінь. Готую десятий і одинадцятий. Це все – моя творчість, мої поетичні мудрствування, філософування: «Доки молодилося – доки й підскоків»; «Голова боліла, та не признавалася від чого»; «Горівчаний чад заведе в ад»; «Доки горівку випивали, то за тверезість не знали»; «Якби не горівка-дурманиця, то не покинула би дев'ята солодиця»; «Залицявся, доки непорожня фляшчина шкірилася з полиці»; «Говорив – як маслом мастив, але не без стограмівки»; «Казала, що дасть горло пополоскати, але аби прийшов клітку дров наскладати»; «Горіівка – не дурманиця, забрала здоров'я і життя вкоротила наполовицю»; «Дурман у голові від випивайства, а не від тверезості»; «Людина у гараздах, а біда замислює, з котрого би це боку скубнути»; «Людина в байдугах, а біда кмітить ще й з слухавками»; «Людина в розрухах, а біда жеде розрахунку і на свою губу»; «Людина йде та й біду веде»; «Що людина прозіває, то біда на вус намотає»; «Що біда на вус намотає, тим відплатить»; «Людина в гаразді товстіє, а біда радується, бо є з чого мотузиння крутити»; «Чужа річ часом життя коштує»; «Людина спить, а біда зуби гострить»; «Гаразд – із сонцем, а біда – із сирітськими слізьми».

Колись дуже вірили у різні примовки, у страшні речі, що згнали людей з світу. Вірили у ворожбитство, яке до нас прийшло ще з язичницьких часів.

Маю записані повір'я на різні пригоди: «Якщо йдеш у дорогу, а перед тобою пробігнуть або кіт, або заєць чи перейдуть з порожніми коновками без води, – знай, що буде невдачна подорож, вернися до хати»; «Якщо вертаєшся до хати за забутою річчю – ознака невдачі»; «Якщо задзвонить у правому вусі – недобре, а як у лівому – то на

добрі новини»; «Якщо забудете щось із сказаного, то помацайтеся лиш за ліве вухо, то раз-два нагадаєте забутицю»; «Дзвонить у вусі – на новину»; «Якщо обпарите кінцівки пальців і вчуєте нестерпний біль, то лише хапніться ними за будь-яке вухо і скажіть три рази: «Середа-хрещок». Тут же біль втихне». «Якщо жаби болотяні звивають гнізда перед днем святого Олексія, Божого чоловіка (це навесні, у березні), то знак на непогідну пору. Жабам буває перервана праця усякою непогодою, так і людям буде непогодити у роботі навесні. А як в'ють гнізда після святого Олексія, то можна ждати погідної весни»; «Якщо навесні перший раз уздрите кольорового метелика – буде невдячний цілий той рік»; «Якщо притулити поперек до паркана чи до воринячого плоту в той день, як перший раз грім гримить, то не будуть крижі боліти таки цілий рік».

А ці прикмети розповідали місцеві старі гуцули: «Якщо у потоці накоплюється піна з пропливної води – то є знак, що буде зміна на дощову погоду»; «Якщо розбвтати дев'ять головиць-джерел та й мечити в них кухонної солі, слід чекати дощівної погоди»; «Бувало, і вошу на волоску прив'язували на кіл – то теж на дощ»; «Якщо навесні прилетіли бузьки і сідають на царинки – то ознака снігопадиці»; «Якщо пташня злітає гурмами – на непогоду»; «Як перелітні птахи восени низько летять, то повертає на скору зиму. А як ідуть високо, то зима ще не скоро буде»; «Якщо на святої Мокрини випадає дощ, то буде погідна осінь».

Йду по дрова чи ягід набрати у лісі – беру з собою папір. Побачу якийсь гарний краєвид – і враз собі притягнула на чорновик, а вдома фарбами розмалюю. Отут, на цих мальовках, видите не просто там окраєць лісу, копичку сіна як плід фантазії. То усе дійсно таке я бачила і відтворила.

Маю альбоми-присвяти Кобзареві, Лесі Українці, Юрію Федьковичу. Цей буковинський соловій справив на мене велике враження, і я з того часу почала писати гуцульською говіркою. Дивилася на його сардак і любувалася його книгами – дуже щиро й сердечно писав.

Маю кілька довших співанок, зложений про Олексу Довбуша та опришків. За двадцять років, починаючи з 1955-го, уклала томик «Зарібкових співанок», присвячених нашим робітним людям. Пролюструвала знімками, бо йшла у ліс і брала з собою фотоапарат...

Хотіла я писати по-гуцульськи. Та й заодно вирішила готувати словник гуцульської говірки, за алфавітом. А почала я добирати

словник дуже давно, як стала писати свої книги, – то уже не один десяток років. Це, що я внесла до словника, жило в мені усі літа, з дитинства. Спочатку подаю слово (якого ми вже нині не чуємо) у місцевому варіанті вимови, а справа – йде граматичне пояснення. Та ще й збагачую синонімічний ряд. Приміром, до слова «іти» я знайшла до ста синонімів – і діточі, і сміховицькі відтінки. До одного цього слова десь з місяць добирала відповідні синоніми. Вночі і по два рази вставала, коли приходило в голову. От лежу, а воно снується-снується, ага, оце-го ще не записала. Встаю швидко, бо цього рано уже не буде – кудись пропаде чи втече.

Якось був у мене художник зі Львова, розговорилися, а він: «Що лише, Парасочко, прийде до вас, уже пишеть, бо воно більше не повторюється». І справді, я у тім переконалася, бо бувало: ой, не хочу вставати, світити. Запишу рано. Ага, пробач, Параско, нема. Полетіло листячко за листячком – і ні значка.

Ось як виглядає мій словник: «Ага – ає, так; Асек – мабуть; Ашпрут – хлоп'я; Беривка – дерев'яна посудина у формі бочівки, але продовгувата. На Гуцульщині використовують для закваски гусянки з молока або для збереження бриндзи; Бербениця – також дерев'яна посудина, яку використовують, як і беривку. Вона розміром трохи більша за беривку; Бриндза – виробляють переважно з овечого молока у полонині; Будз – брила сиру, що височена від води, стоячи у прорідженому мішку з полотна. Переробляють на бриндзу. Брайт – дерев'яний кілок, подібний до макогона. Ним набивають бриндзи у бербениці або у беривки...». Гадаю, що цей словничок був би принагідний, коли читати «Камінну душу» Г. Хоткевича, твори В. Гжицького, Ю. Федьковича, Р. Федоріва, В. Стефаніка, М. Черемшини, Д. Осічного, М. Павлика, В. Гнатюка, І. Франка, інших письменників. А оцей пухкенький томик рукописний – то моє листування, яке не вийшло за поріг хати. Я хотіла погомоніти з людиною, от і написався цей листочок у альбомі-книжці. Ще одну таку книжку пишу, але не укінчила. Багато їх уже написано – 379 листів. От прощання з книгою: «Прощай, книго, прощай, книжечко, мій друже, горе розділимчий...»

От лист Франковому гаю: «Ти знову завеснів окрасою відмолоди, зажданий гаю. Мені так мило в тобі побути і помріяти просторо й творчо з осадом відпочинку на сумуючому корені потахаючої ялиці-стовбура, що зову завжди Франковою ялицею. Так, ти гілляла колись, ще за моєї тями, окрасице гаю, ти мене уприємнювала

творчо – тож кохала я тебе. Прийти до тебе, столітня ялице, любила я, щоб помріяти на пару про час.

Стовбуре яличний, біля тебе росте потомок твій, яличка-дочка. Боже, а злі руки зрізали твою внучку на Новий рік, і я заплакала, як прийшла: темнота людська! З неї гілочку взяла зелену та й у листі відіслала до Рахова, і я рада, що цей пласток з ялини у гаю став реліквійною красою народній поетесі із Закарпаття Марії Тисянській (1987 рік)».

Ота ялиця щось таке пережила, як сам Франко: і грім її бив, і буря крутила, звернула, до половини зірвала, збила. Так жалісно.

Писала я і до музею Івана Франка у Криворівні. «Коли заходжу на передхаття скромного будиночка, у якому жив Василь Якіб'юк і в ньому перебував Великий Каменяр, син українського народу Іван Франко, мимоволі пригадуються мої шкільні роки, коли в селянській придорожній хаті поміщалася сільська школа.

Роки ви юні, неповернуті, ви стали уявою, казковою мандрівкою. Отож після вас скільки води протекло у Черемош, скільки оця центральна шосейна дорога протягла братоненависницьких полчищ та й тих стрільбищ з дулами, намірених вбивчо у все живе, невинне. Бо війна – не мати, жалів не приховує, руйнівниця, дотла спалююча ганебно. Війна – це витвір негідного сатани!

З того часу, як ми хороводили у домі, відведеному під школу, наші життєві години міняли свою ходу на різні звідениці. Але кому не на смерть, той і у вогні не згорить. Видержували наші непідсилі ноги неблизькі і нелегкі дороги...

Дивуюся не раз, як ти ще уцілів, доме, хатинко гостюючо-при тулююча до себе свого сина Франка. Адже війна погарищ багато спопелила гожого, жертвами утечі стали господарі твої – Василь Якіб'юк, жінка Параска і син Олекса.

Рани нашого покоління не загосні, згублене не забуде, бо людська кривця – не водиця. З наших учителів, напевно, немає нікого серед живих, бо їхній зріст підлягав призову. Киянка Емілія Миколаївна Олійник була призвана на фронт – і більше не побачили учні своєї скромної вчительки-сирітоньки... Усі йшли на фронт боронити свою Батьківщину. Мило не мило – тягни, кобило. Так каже народна поговорка. А вчителька була невтратна духом, та й вона не одна – усі йшли, бо не йти – не могли!

Спогаде ти болючий, крізь роки ти залягаєш в задуми серця. Дивлячись доквіл, ти, доме, згадуєш немало подій з минулого, особливо ж тепер, коли і я безродинна сирота у свої шістдесят літ.

Я стою під ганком, як стояла колись вчителька наша, і до сонечка повертаю обличчя, на яким застигла доля сирітська: сироту тільки сонечко-сміхонечко обігріє... (1987 рік)».

А це – мій лист до весни: «Ти, весно, поведи мене до своїх див, адже джерельця – це ти, окрасо засівна. Я з тобою засяду над спливним потоком і буду заслуховуватися тим желебом, що прославляє весняну відмолоду, якою звільнився потіченько від закованої криги льодової. Адже зимова утісність для усіх, і нас, людей, дуже відчутна.

Весно-весно, я надіюся, що ти мені в серденько вложиш поетичну замріяність, і від передзвінного потіченька я не відійду осторонь без гідного почерп'я. І про все це милозвуччя часу напишу рядки на спогад:

*Ой ви трави-житневиці,
Гірські запашиці,
Вас сонечко ласкувало
В час досяганняці.*

*Хто ж у тобі, полонинко,
Взимку пробуває,
Хто ж плаїки полонинські
Кроками зміряє.*

*Ой хіба лиш звіринонька
Бродить в полонині
Та й вітричок, як вівчарик,
Грає в посвистині...*

* * *

Поza Криворівнею на Верховинщині, ген-ген високо в горах квітує горицвіт. Кажуть гуцули, що щасливий той, хто спогляне на цю квітку, полюбується її дивом-красою. Може, від того, що стільки багатозначності у її назві: і горіння-пломеніння поміж заленоруттям плаїв, і гордовистості, бо ж тільки по горах зростає, і прибрала собі Параска Степанівна Плитка псевдонім – Горицвіт. Є в цьому великий сенс, адже була вона у гірському краї – не така собі звичайна жінка, котра знала, де добре родять афини*, гриби, малини чи ожини, де б'ють чисті джерела, де куріпки звивають гнізда і де молоді смерічини стрімкують до сонця – і їх хтось може крадькома стягти під

* Афини – чорниці (діал.).

Новий рік... Ця жінка могла кожного з нас збагатити. Вона, як ніхто з тутешніх мешканців, читала книгу гір і підгір'їв, лісів і зворів, рік і потоків, сонця і місяця, вітрів та погідних днинок. Прислухаймося до мови її рукописних історій. І вчуємо, як б'ють джерельця, як плюскотять чисті ручаї її життєвих сторінок.

... Проминули, просвістіли гірськими вітрами роки, як мовиться, гай-гай, скільки води втекло у збагненно-незбагненне безчасся. А з водою та часом і вона відійшла, відпливла від нас Параска Плитка-Горицвіт, жінка, чий незвичайний талант так і не оцінили за її життя.

Владимир КАЧКАН

ПИСЬМА ПАРАСКИ ПЛЫТКИ –
НЕИЗУЧЕНЫЙ ИСТОЧНИК ЭТНОКУЛЬТУРЫ

Автор статті акцентує увагу на особистості Параски Плитки як носителя етнокультурної традиції. Основним джерелом для вивчення її значущості виступає збережений фрагмент її епістолярія, частину якого наведено в статті.

Ключевые слова: Параска Плитка, етнокультура, епістолярій, Криворивня.

Volodymyr KACHKAN

THE LETTERS OF PARASKA PLITKA AS UNKNOWN
SOURCE OF UKRAINIAN ETHNOCULTURE

Author of the article pays reader's attention to the figure of Paraska Plitka as a representative of Ukrainian ethnocultural tradition. The main source for elucidation of her importance is uninjured epistolary fragment, a part of which is in the article.

Key words: Paraska Plitka, ethnoculture, epistolary, Krivorivnya.